

Izabela Sołjan

Kalwaria Zebrzydowska na tle innych ośrodków pielgrzymkowych w Karpatach Polskich

Karpaty należą do najstarszych a zarazem najsilniej rozwiniętych regionów pątniczych w Polsce. Od niepamiętnych czasów obszary górskie ze względu na ich tajemniczość i niedostępność kierowały ludzkie myśli i odczucia ku sferze sacrum. W religijnym odczuciu góry są bliższe Boga aniżeli równiny. Symbolika gór jest obecna i zajmuje istotne miejsce we wszystkich religiach i mitologiach świata. „Niezliczone są symboliczne i religijne wartościowania gór. Często uważa się górę za punkt styku nieba z ziemią, za obszar przepojony sacrum, za miejsce, w którym można dokonać przejścia z jednego szczebla kosmicznego do drugiego. Wyższe sfery są przepojone świętymi mocami. Wszystko co bliższe niebu, w większym lub mniejszym stopniu partycypuje w transcendencji”¹.

Zainteresowanie i fascynację górami połączone z poszukiwaniem Boga właśnie tutaj doskonale obrazują i wyjaśniają słowa papieża Jana Pawła II: „...Od zarania dziejów góry stanowią dla ludzkości uprzywilejowane miejsce spotkania z Bogiem i Jego nieskończoną wielkością. Był człowiekiem przemijający i zmienny - góry istnieją w sposób pewny i trwałe, są wymownym obrazem niezmiennej wieczności Boga...”²

Tradycje pątnicze w Karpatach sięgają już XI-XIII wieku i w tym początkowym okresie wiązały się przede wszystkim z pielgrzymkami do Tropia (kult św. Andrzeja Świerada) oraz Starego Sącza (kult bł. Kingi). W wieku XV zaczęły powstawać pierwsze sanktuaria maryjne: Borek Stary, Rzeszów, Stara Wieś. Potrydenckie odrodzenie ruchu religijnego zaowocowało także w Karpatach. Pojawiły się nowe ośrodki skupione przede wszystkim wokół cudownych wizerunków maryjnych, co było odpowiedzią na prądy reformackie i związany z nimi ruch obrazoburczy. Pod wpływem rosnącego zainteresowania pielgrzymkami do Ziemi Świętej na początku XVII wieku wojewoda krakowski Mikołaj Zebrzydowski ufundował pierwszą na ziemiach polskich kalwarię w Kalwarii Zebrzydowskiej i osadził tutaj Ojców Bernardynów. Założenie to stało się wzorem dla późniejszych kalwarii, m.in. dla powstałej w 1668 roku z inicjatywy hr. Aleksandra Maksymiliana Fredry drugiej kalwarii karpackiej, w Paclawiu pod Przemysłem. Wiek XVII to również dalszy silny rozkwit kultu maryjnego. Placówki zakonne i diecezjalne zabiegały o posiadanie łaskami słynących obrazów czy figur Matki Bożej,

co znacznie podwyższało rangę ośrodka i przyspieszało jego rozwój. Tak też się stało w przypadku Kalwarii Zebrzydowskiej. Umieszczenie w 1641 roku w kościele klasztor-
nym obrazu Płaczącej Matki Boskiej spowodowało rozwój sanktuarium nie tylko jako
ośrodka kultu pasyjnego ale - a może przede wszystkim - jako sanktuarium maryjne-
go. Już w XVII wieku do Kalwarii przybywali pielgrzymi z całej Polski, a na przełomie
XIX i XX wieku ośrodek ten miał nawet zasięg międzynarodowy. Pomimo powstania
na przestrzeni wieków wielu nowych sanktuariów miejsce i ranga Kalwarii Zebrzydow-
skiej pozostały do dzisiaj w zasadzie niezmienione. Jest ona nie tylko głównym sanktu-
arium Archidiecezji Krakowskiej, centralnym sanktuarium karpaccim, ale i drugim
po Jasnej Górze sanktuarium polskim.

Ruch pątniczy do Kalwarii Zebrzydowskiej (rys historyczny)³

Kalwaria Zebrzydowska położona jest na Pogórzu Wielickim, w obrębie Karpat
Zewnętrznych, w odległości 44 km od Krakowa i 50 km od Bielska-Białej. W prze-
szłości pod względem administracji kościelnej należała ona do biskupstwa krakowskie-
go (do 1777 r.), w 1785 roku znalazła się w granicach nowo utworzonej diecezji
tamowskiej, w której z przerwami znajdowała się do 1925 roku (w latach 1807-1821
pod jurysdykcją arcybiskupa lwowskiego) i w 1925 roku powróciła do Archidiecezji
Krakowskiej. Kraków był też siedzibą Prowincji Zakonu Bernardynów. Tak więc od
momentu powstania ośrodek ten z racji swego położenia oraz uwarunkowań histo-
rycznych silnie związany był przede wszystkim z Krakowem oraz Podhalem, Sądec-
czyzną i Śląskiem Cieszyńskim.

Pątnicy, głównie miejscowa ludność oraz podróżnicy na Węgry i z Węgier, zaczę-
li przybywać na Kalwarię już w 1608 roku, jeszcze przed ukończeniem budowy ko-
ścioła Ukrzyżowania. Odprawiono wówczas pierwsze nabożeństwo dróżkowe, podczas
którego ojcowie ogłosili odpusty nadane przez papieży dla tego kościoła. W 1609
roku w Święto Znalezienia Krzyża przybyło około 6 tysięcy wiernych a na odpust
Podwyższenia Krzyża - 8 tysięcy⁴.

W 1614 roku dotarły na Kalwarię dwie duże pielgrzymki - jedna ze Słowacji,
a druga pod przewodnictwem księcia Adama Waclawa z Cieszyna i okolic⁵.

Słowacy przybywali licznie do Kalwarii w zasadzie aż do drugiej wojny świato-
wej. W 1911 roku specjalnie dla nich odbyły się misje w kościele Grobu Matki Boskiej
w języku słowackim.

Z kolei pielgrzymka cieszyńska, mająca charakter pokutny, po przejściu księcia
Waclawa z protestantyzmu na katolicyzm, zapoczątkowała bardzo żywe do dzisiaj związki
sanktuarium kalwaryjskiego z Ziemią Cieszyńską. Panny i młodzieńcy z Cieszyna i
okolic mają przywilej na pergaminie spisany z 1754 roku asystowania przy Pogrzebie
i Wniebowzięciu Maryi⁶.

Sława Kalwarii wzrosła jeszcze po 1641 roku w związku ze sprowadzeniem tutaj
Cudownego Obrazu Matki Boskiej. Jednak z tego okresu, poza kilkoma wzmiankami
w Kronice Klasztornej, nie istnieją żadne dane statystyczne na temat wielkości i zasię-
gu ruchu pielgrzymkowego do Kalwarii. Bernardyni zaczęli notować ilość wiernych
podczas odpustów dopiero od koronacji Cudownego Obrazu w 1887 r. Zachowała się

Ryc. 1

Ośrodki kultu religijnego w Karpatach w XVI- XVII w. (w obrębie współczesnych granic Polski)

Źródło: A. Jackowski, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Warszawa 1991

1- współczesna granica Polski, 2 - granica północnego zasięgu Karpat (wg M. Klimaszewskiego) Zasięg ośrodków pielgrzymkowych: 3 - lokalny, 4 - regionalny, 5 - ponadregionalny, 6 - kult maryjny, 7 - inny kult B-H - Bielsko- Biała (Hańczów); D - Dukla; Fr - Frysztak; Gd - Gdów; H - Haczów; Hż - Hyżne; J - Jordanów; K - Kęty; Kb - Kobylanka; KP - Kalwaria Pałacowska; KZ - Kalwaria Zebrzydowska; L - Limanowa; Ld - Ludźmierz; Lp - Lipinki; M - Myślenice; MP - Maków Podhalański; NS - Nowy Sącz; Prz - Przeczyca; R - Rychwałd; Rz - Rzeszów; S - Sidzina; StB - Stary Borek; StW - Stara Wieś; SS - Stary Sącz; Sz - Szczyrzyc; Śl - Ślemień; Tar - Tarnowiec; Tr - Tropie

jedynie informacja, iż w Misterium Męki Pańskiej w 1730 roku uczestniczyło 20-30 tys. pątników⁷. Niemniej jednak Kalwaria Zebrzydowska już w XVII wieku była na tyle znanym ośrodkiem kultowym na ziemiach Rzeczypospolitej, że znalazła się w pierwszym spisie polskich *loca sacra* sporządzonym przez P.H. Pruszcza i wydanym w Krakowie w 1662 roku⁸. Z ośrodków położonych w Karpatach poza Kalwarią autor wymienił: Sącz z obrazem Przemienienia Pańskiego, Myślenice, Bochnię, Jasło, Borek pod Tycynem i Tuchów.

W połowie XVIII wieku odpust Wniebowzięcia znacznie przewyższał już odpust wielkotygodniowy. Dla uświetnienia obchodów dopuszczono do udziału w Pogrzebie i Triumfie Matki Boskiej świecką asystę.

Po pierwszym rozbiórze Polski Kalwaria Zebrzydowska, podobnie jak cały region karpacki, znalazła się pod panowaniem Austrii. W ramach obowiązującego do połowy XIX wieku „prawa józefińskiego” władze starały się utrudniać funkcjonowanie sanktuariów i organizowanie pielgrzymek. Aby osłabić tendencje narodowe, cesarzowa Maria Teresa patentem z dnia 11 grudnia 1773 roku wyznaczyła na Patrona Galicji - św. Michała Archaniola, był on bowiem czczony jako patron rycerstwa niemieckiego. W 1783 roku w celu zahamowania pielgrzymek na Jasną Górę, a także do innych znanych sanktuariów, ogłoszono kościół w Kobylance koło Gorlic głównym miejscem pielgrzymkowym dla powstałej diecezji tarnowskiej. Był to wówczas ośrodek

kultowy nawet nie o zasięgu regionalnym, położony z dala od głównych centrów pątnicznych diecezji⁹. Być może wybór Kobylanki wiązał się z osobą ówczesnego proboszcza ks. Fr. Heydeckiego - urodzonego i wychowanego na Śląsku - mającego duże doświadczenie w szerzeniu nowych form pobożności zalecanych przez józefinizm. Urządził on w Kobylance m.in. główny odpust na św. Michała Archaniola, patrona Galicji. Wydaje się jednak, iż plany i zamierzenia władz zaborczych nie powiodły się - Kobylanka nie rozwinęła się na tyle, aby spowodować osłabienie ruchu pielgrzymkowego w innych ośrodkach. Dotyczy to szczególnie Kalwarii Zebrzydowskiej, która w drugiej połowie XIX wieku, po przyznaniu autonomii Galicji, przeżywała wielki rozkwit i ożywienie. Ze względu na utrudniony dostęp do Częstochowy położonej w granicach zaboru rosyjskiego, Kalwaria Zebrzydowska stała się wówczas centralnym sanktuarium maryjnym wszystkich trzech zaborów. Przybywały tutaj pielgrzymki z obszaru całej przedrozbiorowej Polski, nawet z Pomorza. Uroczystości religijne były zarazem wielkimi uroczystościami narodowymi. Religijno-patriotyczny aspekt pątnictwa kalwaryjskiego dostrzegał i mocno popierał ówczesny biskup Krakowa - Albin Dunajewski, z inicjatywy którego w 2 połowie XIX wieku rozpoczęto starania o koronację cudownego obrazu¹⁰.

W odpuscie Wniebowzięcia w 1856 roku uczestniczyło ponad 120 tys. pątników, w tym 120 księży z różnych krajów¹¹. W wyniku zniesienia granicy między Galicją a resztą Cesarstwa Austriackiego licznie przybywali także pielgrzymi ze Słowacji, Moraw i austriackiego Śląska. W 1887 roku podczas odpustu sierpniowego miała miejsce uroczysta koronacja Cudownego Obrazu Matki Boskiej. Jak odnotowano w Kronice Klasztornej, wzięło w niej udział 243 kapłanów świeckich i zakonnych, w tym biskup koronator - Albin Dunajewski oraz około 230 tys. wiernych z Galicji, Królestwa Polskiego, Węgier, Moraw, Śląska austriackiego i pruskiego, Księstwa Poznańskiego a nawet z Litwy¹². Koronę dla Matki Boskiej ufundowali wierni z diecezji krakowskiej, dla Dzieciątka Jezus mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego.

O zasięgu oddziaływania sanktuarium na przełomie XIX i XX wieku może również świadczyć fakt, iż w Wielkoczwartkowej Ceremonii umywania nóg brało udział 12 przewodników z różnych regionów i narodowości - 4 z Galicji (lub 2 z Galicji i 2 z Królestwa Polskiego), 2 z Górnego Śląska, 2 ze Śląska austriackiego, 2 z Moraw i 2 z Orawy. W procesji, której przewodził zwykle przewodnik z Moraw, uczestniczyli wierni ze Śląska, Moraw, Węgier i całej Polski¹³. Podobnie było w procesjach Pogrzebu i Triumfu Matki Boskiej; kronikarze wspominają o pielgrzymach z Galicji, Królestwa, Księstwa Poznańskiego, Moraw i Orawy. Na jubileusz 300-lecia założenia Kalwarii przypadający w 1902 roku przybyło 0,5 miliona wiernych. W obchodach 50-lecia koronacji Obrazu Matki Boskiej Kalwaryjskiej uczestniczyło 300 tys. pielgrzymów, w tym duże grupy z Cieszyna, Limanowej, Nowego Sącza i Słowacji¹⁴.

W Kronice Klasztoru można znaleźć wiadomości o najważniejszych odpustach, na które w pielgrzymkach przychodzili pątnicy (na początku XX wieku)¹⁵:

- Wielki Tydzień: pątnicy z Galicji, Śląska austriackiego i pruskiego, Moraw, Orawy, Królestwa Polskiego,
- Zielone Świąta: pielgrzymki z sąsiednich parafii oraz górale,

- Boże Ciało: okoliczne pielgrzymki, przeważnie z Orawy, trochę górali,
- Wniebowzięcie Matki Bożej: najliczniejsze pielgrzymki z wszystkich dzielnic Polski a także z Orawy i Moraw,
- Matki Boskiej Anielskiej (2 VIII): dawniej gromadziła się szlachta, obecnie lud góralski,
- Narodzenia Matki Boskiej: młodzież, służba a nawet dzieci z okolicznych miejscowości,
- odpust św. Franciszka: górale z Karpat, kilka pielgrzymek z Królestwa Polskiego, wiele osób z Częstochowy.

Rangę międzynarodową sanktuarium kalwaryjskiego w początkach XX wieku potwierdza umieszczenie go wśród najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych Europy. Mianowicie A. Hoppe w pracy na temat pielgrzymek w monarchii austro-węgierskiej zalicza Kalwarię do tzw. *Grosse Wallfahrtsorte* i wymienia ją obok takich ośrodków jak Altötting, czy Mariazell¹⁶. Znalazła się ona także w dziele S. Beissela, który z terenów Galicji umieścił ponadto Bochnię, Kraków, Myślenice, Podkamiień, Sokal i Tuchów¹⁷.

W okresie powojennym, po początkowym osłabieniu ruchu pielgrzymkowego na Kalwarię, szczególnie od końca lat 70-tych obserwuje się stały wzrost przybywających tutaj pielgrzymek i indywidualnych pątników. W 1953 r. zarejestrowano 217 pielgrzymek, w 1956 r. - 455 pielgrzymek, w 1962 r. - 408, w 1978 r. - 565, w 1980 r. - 1521, w 1987 r. - 1938, w 1989 r. - 1970. w 1993 r. - 1905 grup pątniczych¹⁸. W rzeczywistości ruch pielgrzymkowy jest znacznie większy, gdyż wiele grup nie jest odnotowanych, nie prowadzi się również statystyki pątników indywidualnych. Przyjmuje się, że w ostatnich latach rocznie pielgrzymuje tutaj od 800 do 1000 tys. wiernych.

Główne ośrodki pielgrzymkowe w Karpatach Polskich

Obecnie w Karpatach znajduje się ponad 130 ośrodków pielgrzymkowych, położonych w granicach 5 diecezji: krakowskiej, bielsko-żywieckiej, tarnowskiej, rzeszowskiej i przemyskiej. Ponad 80 % sanktuariów związanych jest z kultem maryjnym, kilkanaście ośrodków to sanktuaria „pańskie” i kilka poświęconych jest świętym i błogosławionym. Zasięg międzynarodowy posiada jedynie Kalwaria Zebrzydowska, kilkanaście ośrodków ma charakter diecezjalny lub ponaddiecezjalny, a przeważającą większość stanowią sanktuaria lokalne.

W Karpatach niezwykle widoczny jest regionalizm kultowy, o czym mogą świadczyć przydomki nadawane poszczególnym ośrodkom, przykładowo: Ludźmierz to sanktuarium Matki Boskiej Królowej Podhala, Wiktorówki są siedzibą Królowej Tatr, w Rychwałdzie króluje Pani Ziemi Żywieckiej, w Jasieniu - Królowa Bieszczadów, w Nowym Sączu - Pani Ziemi Sądeckiej.

W omawianym regionie w grupie „sanktuariów pańskich” znajdują się dwie kalwarie (Kalwaria Zebrzydowska i Kalwaria Paclawska), sanktuarium Pana Jezusa Ukrzyżowanego w Kobylance, kilka ośrodków związanych z kultem Pana Jezusa Miłosiernego

Ryc.2

Ośrodki kultu religijnego w Karpatach Polskich w 1990 r.

Źródło: A. Jackowski, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Warszawa 1991

1- granica państwa, 2- granica północnego zasięgu Karpat (wg M. Klimaszewskiego).

Zasięg ośrodków pielgrzymkowych: 3- lokalny, 4- regionalny, 5- ponadregionalny, 6- kult maryjny, 7-inny kult.

Db - Dębowiec; Fr - Frysztak; Hż - Hyżne; Ja - Jasień; K - Kęty; Kb - Kobylanka; KP - Kalwaria Pałacowska; KZ - Kalwaria Zebrzydowska; L - Limanowa; Ld - Ludźmierz; Lp - Lipinki; M - Myślenice; MP - Maków Podhalański; NS - Nowy Sącz; Prz - Przeczyca; RP - Rusinowa Polana; R - Rychwałd; Rz - Rzeszów; StB - Stary Borek; StW - Stara Wieś; SS - Stary Sącz; Sz - Szczyrzyc; Szcz - Szczyrk; Tar - Tarnowiec; T - Tuchów; ZK - Zakopane-Krzepiótki

go (Brzezna, Ciężkowice, Jaworzna, Kozieniec, Nowy Targ), sanktuaria rozwijające kult Przemienienia Pańskiego (Osiek Jasielski, Nowy Sącz-Fara, Krużłowa) oraz sanktuarium Dzieciątka Jezus w Jodłowce. Od połowy XVII wieku specjalne nabożeństwo do Męki Pańskiej sprawowane jest również w kościele Narodzenia NMP we Frysztaku.

W grupie tej wyróżniają się przede wszystkim Kalwaria Zebrzydowska i wzorowana na niej późniejsza Kalwaria Pałacowska. Są to zarazem centralne karpackie sanktuaria maryjne (Kalwaria Zebrzydowska jest drugim po Jasnej Górze sanktuarium maryjnym w Polsce). Z pewnością o ich popularności zadecydował pasyjno-maryjny charakter tych ośrodków, długoletnia tradycja historyczna (obydwa ośrodki zostały założone w XVII wieku), posiadanie koronowanych łaskami słynących wizerunków maryjnych oraz odbywające się od stuleci unikatowe ceremonie obrzędowe. Największy napływ pielgrzymów obserwuje się podczas głównych odpustów. W Kalwarii Zebrzydowskiej są dwa takie maksima: odpust wielkotygodniowy połączony z Misterium Męki Pańskiej oraz odpust sierpniowy - Wniebowzięcia Matki Boskiej. W Kalwarii Pałacowskiej główny odpust przypada na święto Wniebowzięcia.

Misterium Męki Pańskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej należy do najstarszych niezwykle rzadkich, nie tylko w Polsce ale i w Europie, widowisk religijnych tego typu. Jego początki sięgają 2 połowy XVII wieku, kiedy to uroczyste dróżki wielkopiątkowe rozłożono na dwa dni: popołudnie Wielkiego Czwartku i Wielki Piątek do południa. Wprowadzono postacie Chrystusa, Apostołów i innych osób biblijnych. Po pierwszym

rozbiórce Polski wskutek zakazów ogłoszonych przez władze austriackie nabożeństwo to znacznie zubożało, przed II wojną przychodziła na nie jedynie garstka okolicznej ludności. Dopiero odnowienie i poszerzenie nabożeństwa kalwaryjnego w 1947 r. przez O. Augustyna Chadama OFM przywróciło, a nawet znacznie przerosło jego pierwotną formę. Obecnie Misterium rozpoczyna się już w Niedzielę Palmową „wjazdem Chrystusa do Jerozolimy” i przybywają na nie pielgrzymki i indywidualni pątnicy z całej Polski. Wzrasta także zainteresowanie ze strony pątników i turystów zagranicznych. Liczba wiernych uczestniczących w tym odpuscie dochodzi nawet do 100 tys. wiernych¹⁹.

Jeszcze większe rzesze pielgrzymów udają się na Kalwarię w sierpniu w związku z odpustem Wniebowzięcia Matki Boskiej - około 150 tys. osób. Pierwotnie skromne procesje Pogrzebu i Triumfu Maryi liczą obecnie po kilkadziesiąt tysięcy wiernych. Od lat 30-tych XVII wieku brała w nich udział kapela i oddział wojska. W połowie XVIII wieku wprowadzono asysty świeckie, początkowo były cztery: cieszyńska, andrychowska, kępska, krakowska²⁰. Obecnie jest ich znacznie więcej, doszły m.in. kolejne asysty góralskie, śląskie, krakowskie, a nawet łowickie. Jest to z pewnością największy i najbardziej uroczyste obchodzony odpust w sanktuariach karpackich, mający zasięg ogólnopolski.

Liczne pielgrzymki i indywidualni pątnicy nawiedzają sanktuarium kalwaryjskie także poza głównymi odpustami. Codziennie, zwłaszcza od marca do października, rejestruje się tutaj co najmniej kilka grup, głównie z diecezji krakowskiej, bielskiej, tarnowskiej, przemyskiej, katowickiej i kieleckiej, ale i z pozostałych regionów Polski. W sanktuarium tym zatrzymuje się piesza pielgrzymka góralska w drodze na Jasną Górę. Kalwaria to tradycyjne i najważniejsze miejsce pątnicze Archidiecezji Krakowskiej. W 1946 r. kardynał książę Adam Sapieha przed cudownym Obrazem Matki Kalwaryjskiej dokonał poświęcenia całej Archidiecezji Najświętszemu Sercu Maryi. Począwszy od 1948 r. arcybiskup Krakowa lub biskupi pomocniczy regularnie przyjeżdżają na główne odpusty - Wielkotygodniowy i Wniebowzięcia. W latach 1959-1977 posługę tę nieprzerwanie pełnił kardynał Karol Wojtyła, bardzo mocno związany z sanktuarium kalwaryjskim. Już jako papież jeszcze raz przybył On do Kalwarii w 1979 r., nadał wówczas kościołowi Matki Boskiej Anielskiej tytuł bazyliki mniejszej.

Odpust Wniebowzięcia w Kalwarii Paclawskiej ma podobny przebieg jak w Kalwarii Zebrzydowskiej, jednak jego forma i zasięg są znacznie skromniejsze. Trzynastego sierpnia ma miejsce ceremonia Pogrzebu Matki Boskiej, 15 - uroczysta procesja Triumfu Maryi. Do 1939 r. obrzędy przy Pogrzebie Matki Boskiej sprawowały kolejno cztery asysty: lwowska, przemyska, samborska i drohobycka. Tradycja ta powróciła w 1950 r., powstały wówczas dwie asysty: przemyska i jarosławska²¹. Od koronacji Cudownego Obrazu w 1882 r. na odpust ten zwykle przybywa jeden z biskupów przemyskich, od tego momentu znacznie wzrosła też liczba pątników biorących udział w odpuscie. W 2 połowie XVIII i na początku XIX wieku wynosiła ona na ogół kilka tysięcy wiernych, po koronacji wzrosła do 50-100 tys. i stan taki utrzymywał się do II wojny światowej. Znaczny procent przybywających na odpusty stanowili wierni obrządku greckokatolickiego. Osłabienie ruchu pielgrzymkowego po wojnie spowodo-

wane było zmianą granic państwowych w 1945 r. - sanktuarium znalazło się w pobliżu granicy ze Związkiem Radzieckim, a tereny wschodnie, z których dawniej licznie przybywali pielgrzymi, pozostały poza obszarem Polski. Jednak w ostatnich latach obserwuje się widoczne ożywienie; na główny odpust przybywa około 30-40 tys. wiernych, głównie z terenów diecezji przemyskiej i rzeszowskiej. Od kilku lat na odpust ten pielgrzymują również dwie duże grupy z Ukrainy (ponad 3 tys. osób). Pozostałe odpusty sprawowane w Kalwarii Paclawskiej (Zielone Świątki, odpust Podwyższenia Krzyża Św.) mają zasięg lokalny, ograniczony do kilkuset osób, głównie parafian. Od końca lat 80-tych w Kalwarii odbywają się Franciszkańskie Spotkania Młodych - impreza religijna o ogólnopolskim charakterze, w której bierze udział ponad 2 tys. młodzieży, w tym grupy z Czech, Słowacji i Ukrainy (Lwów). Corocznie przybywa tu także krajowa Pielgrzymka Anonimowych Alkoholików, licząca kilkaset osób²².

Rocznie Kalwarię Paclawską nawiedza około 80 tys. pielgrzymów i turystów, zarówno w zorganizowanych grupach, jak i indywidualnie. Jest ona głównym sanktuarium diecezji przemyskiej, przy czym zasięg jej oddziaływania znacznie przekracza granice diecezji.

Poza założeniami kalwaryjnymi pozostałe „sanktuaria pańskie” mają charakter lokalny, ograniczony do kilku, ewentualnie kilkunastu sąsiednich parafii. Jedynie do Kobylanki i Nowego Sącza (Przemienienie Pańskie) pielgrzymują pątnicy także z dalszych okolic.

Kult w Kobylance datowany jest na 2 połowę XVII wieku, po przeniesieniu obrazu Jezusa Ukrzyżowanego z kaplicy dworskiej do kościoła (1682 r.). W 1783 r. Kobylanka została wyznaczona jako główny ośrodek pielgrzymkowy diecezji tarnowskiej, jednak tak naprawdę nigdy nim nie została i nie wyszła poza rangę ośrodka regionalnego, chociaż, w XIX wieku, obok okolicznej ludności pielgrzymowali tu także Czesi, Słowacy, Węgrzy. Obecnie w głównym, trwającym cztery dni odpuszcie, na Zesłanie Ducha Świętego (rocznica przeniesienia cudownego obrazu) bierze udział 10-15 tys. pątników, w większości z okolic Nowego Sącza, Gorlic i Jasła. Drugi odpust, z racji Podwyższenia Krzyża Świętego, pomimo nadania mu w 1969 r. rangi odpustu diecezjalnego, jest mniejszy i liczy kilka tysięcy pielgrzymów. Ruch pielgrzymkowy do sanktuarium nie jest rejestrowany, przyjmuje się, że poza odpustami rocznie przybywa tutaj kilkadziesiąt pielgrzymek i wycieczek autokarowych, głównie z południowej Polski i Śląska. Osobliwą pielgrzymką jest pielgrzymka przedszkolaków z Gorlic-Glinika, która co roku, od ponad 30 lat, nawiedza sanktuarium w Kobylance (ponad 200 dzieci). Otóż 30 lat temu, kiedy inne środki zawiodły, dzieci przyszły prosić Pana Jezusa Kobylańskiego o pozwolenie na budowę nowego kościoła w Gliniku. Wkrótce władze stosowne pozwolenie wydały²³.

Przedmiotem szczególnego kultu w kolegiacie Św. Małgorzaty w Nowym Sączu jest XV-wieczny wizerunek Chrystusa z kręgu Veraicon. Kult obrazu był już silnie rozwinięty w 2 połowie XVII wieku, gdyż został on opisany w przytaczanym wcześniej dziele Pruszcza dotyczącym najsłynniejszych polskich sanktuariów²⁴. Największe natężenie ruchu pielgrzymkowego związane jest z głównym odpustem Przemienienia Pańskiego. W latach 70-tych biskup tarnowski - Jerzy Ablewicz ustanowił ten odpust od-

pustem 8-dniowym, w miejsce wcześniejszego jednodniowego. Zaproszenia wysyłane są do 120 parafii. Nie ma tradycji zbiorowych pielgrzymek, wierni przybywają indywidualnie - przede wszystkim z Sądecczyny. W ostatnich latach ośrodek ten rozwija się niezwykle dynamicznie - w 1928 r. podczas odpustu Przemienienia Pańskiego rozdało 3 tys. komunii, w 1993 - 72 tys., w 1994 - 78 tys.²⁵

Kończąc omawianie „sanktuariów pańskich” w regionie karpackim pragnę jeszcze wspomnieć o małej kapliczce Pana Jezusa Frasobliwego „na Strzygańcu” w Brzeznej. W okresie międzywojennym, we wrześniu, przychodziły tutaj liczne pielgrzymki z okolic Starego i Nowego Sącza. Prowadzili je miejscowi przewodnicy pielgrzymek do Kalwarii Zebrzydowskiej²⁶.

Najliczniejsze sanktuaria w Karpatach, podobnie jak w całej Polsce, to sanktuaria maryjne. Najstarsze z nich powstały w końcu XIV i na początku XV wieku (Stara Wieś, Borek Stary, Rzeszów), najmłodsze w wieku XX (Wiktorówki, Zakopane-Krzepiótki, Szczyrk, Dębowiec). Większość ośrodków charakteryzuje się XVI i XVII-wiecznym rodowodem i powstała w związku z kontrreformacyjną odnową Kościoła (Tuchów, Kalwaria Zebrzydowska, Nowy Sącz, Szczyrzyc). Początki danego ośrodka zazwyczaj łączyły się z jakimś tajemniczym czy wręcz cudownym wydarzeniem: było to bądź niezwykle pojawienie się obrazu czy rzeźby (Rzeszów, Borek Stary), bądź też kilkakrotne powracanie wizerunku w to samo miejsce (Stara Wieś), niekiedy tradycja mówi wprost o objawieniu (Ludźmierz).

W Karpatach Maryja najczęściej czczona jest jako: Matka Boża Pocieszenia (Sannok, Pilzno, Nowy Sącz, Czermna, Pasierbiec), Matka Boska Łaskawa (Chmielnik, Blizne, Wiśniowa, Binarowa, Krynica, Wieliczka), Matka Boża Bolesna (Limanowa, Kalwaria Zebrzydowska, Czarny Potok, Rożnów), Matka Boska Nieustającej Pomocy (Wadowice, Domaradz, Ropczyce) a także MB Różańcowa (Bochnia, Borek Stary), MB Miłosierdzia (Stara Wieś), MB Szkaplerzna (Dobra, Jazowsko) czy MB Wniebowzięta (Lipinki, Rzeszów). Ustanowiono specjalne święto Matki Boskiej Kalwaryjskiej (13 VIII) oraz święto Matki Boskiej Tuchowskiej (2 VII).

W grupie sanktuariów maryjnych szczególne miejsce przypada ośrodkom z koronowanymi wizerunkami Matki Boskiej. W granicach Polski znajduje się ponad 130 takich sanktuariów, z czego 26 w Karpatach. Pierwsza koronacja w omawianym regionie miała miejsce w 1763 r., korony otrzymała wówczas figura MB Wniebowziętej w kościele OO. Bernardynów w Rzeszowie. Przed rozbiorem ukoronowano jeszcze figurę MB Jackowej w Przemyślu. W okresie ponad stuletniej niewoli narodowej do rangi wizerunków koronowanych podniesiono obrazy w: Przemyślu, Starej Wsi, Kalwarii Paclawskiej (1882 r.), Kalwarii Zebrzydowskiej (1887 r.), Tuchowie (1904 r.) i Tuligłowach (1909 r.). Najwięcej koronacji miało miejsce po II wojnie światowej, ostatnia - 4 VI 1995 r. w Wieliczce. Uroczystości koronacyjne gromadzą zawsze rzesze pielgrzymów, są one wielkimi manifestacjami religijnymi, a często i narodowymi. W regionie karpackim szczególnie uroczysty charakter miały koronacje w Starej Wsi (obecność nuncjusza jako koronatora, kilku arcybiskupów i biskupów różnych obrządków, 100 tys. osób²⁷), Kalwarii Zebrzydowskiej (kilku arcybiskupów i biskupów, 243 kapłanów, 230 tys. wiernych²⁸), Tuchowie (kilku biskupów, ponad 200 kapłanów i 130 tys.

osób²⁹), Nowym Sączu (17 arcybiskupów i biskupów, m. in. Prymas St. Wyszyński i kardynał Karol Wojtyła, 300 tys. pątników³⁰) i Ludźmierzu (Prymas St. Wyszyński - koronator, 2 arcybiskupów, 22 biskupów, ponad 200 tys. osób³¹).

Obraz Matki Boskiej z Kalwarii Zebrzydowskiej należy do grupy tzw. obrazów płaczących - 3 V 1641 r. z oczu Maryi płynęły krwawe łzy³². Obraz był wówczas własnością St. Paszkowskiego, właściciela Kopytówki koło Kalwarii, który wkrótce przekazał go klasztorowi kalwaryjskiemu. Wokół „płaczących” obrazów rozwinęły się także sanktuaria maryjne w Myślenicach i Bochni. Myślenicka Matka Boska płakała kilkakrotnie od 1 do 8 maja 1633 r. Obraz ten otoczony był niezwykłą czcią już w 1 połowie XVII wieku, wielu uważa wizerunek Matki Boskiej Kalwaryjskiej za kopię obrazu myślenickiego. Obraz bocheński, będący kopią Matki Boskiej Częstochowskiej, płakał trzykrotnie krwawymi łzami: 15 V 1632r., 28 VII 1637 r. oraz 15 V 1638 r. Matkę Boską Różańcową z Bochni koronowano w 1932 roku, myślenicką dopiero w 1963 roku.

Oceniając zasięg oddziaływania karpaccich sanktuariów maryjnych można wyróżnić jeden ośrodek o randze międzynarodowej (Kalwaria Zebrzydowska), trzy ośrodki ponadregionalne (Kalwaria Paclawska, Tuchów, Ludźmierz) i około dwadzieścia ośrodków regionalnych. Pozostałą, największą grupę tworzą ośrodki lokalne.

Kalwaria Zebrzydowska i Kalwaria Paclawska ze względu na ich pasyjno-maryjny charakter zostały omówione wcześniej.

W sanktuarium tuchowskim kult maryjny rozwinęły się wokół XVII-wiecznego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem - Pani Ziemi Tarnowskiej. Na główny odpust Nawiedzenia NMP już w 1637 r. przybyło około 15 tys. pielgrzymów. Rycerze polscy przed wyruszeniem na wojnę przez cały wiek XVII przybywali właśnie tutaj prosząc Panią Tuchowską o pomoc i wsparcie. Podczas uroczystej koronacji obrazu w 1904 r., w obecności 130 tys. pielgrzymów oddano w opiekę MB Tuchowskiej całą diecezję tarnowską. Po drugiej wojnie do sanktuarium przybywa coraz więcej pątników i turystów, jednak prawie zanikła tradycja pielgrzymek pieszych, dawniej przychodzących głównie z Sądecczyzny. Po reformie kalendarza liturgicznego, kiedy święto Nawiedzenia przeniesiono na 31 maja, biskup tarnowski Jerzy Ablewicz postarał się o ustanowienie 2 lipca dla całej diecezji tarnowskiej Święta Matki Boskiej Tuchowskiej. Ten diecezjalny odpust ściąga w ostatnich latach ponad 90 tys. pątników, nie tylko z obszaru diecezji.

W ostatnich kilkunastu latach coraz bardziej atrakcyjnym ośrodkiem staje się Ludźmierz, drugie po Kalwarii Zebrzydowskiej sanktuarium Archidiecezji Krakowskiej³³. Zdecydowało o tym z pewnością kilka czynników przede wszystkim: wzrost pielgrzymek po koronacji figury Matki Boskiej Ludźmierskiej w 1963 r., pielgrzymka papieża Jana Pawła II w 1979 r. do Nowego Targu i odprawienie mszy przed cudowną Panią Ludźmierską, jubileusz 25-lecia koronacji z udziałem Prymasa Polski - kardynała Józefa Glempa oraz wiele cennych inicjatyw duszpasterskich podejmowanych przez obecnego ks. proboszcza T. Juchasa (m.in. Święto Bacowskie). Ruch pielgrzymkowy kształtuje się tutaj w granicach 80-90 tys. osób rocznie, a jego istotną cechą są nadal liczne tradycyjne pielgrzymki ludowe. Najwięcej przybywa ich na odpust Wniebowzię-

cia NMP, kiedy to ogólna liczba pątników dochodzi do 50 tys. osób. Przyjeżdżają pielgrzymi nie tylko z Podhala, Spisza, Orawy czy Ziemi Limanowskiej, ale z całej Polski. Kult Królowej Podhala znany jest także poza granicami Polski, głównie w polonijnych środowiskach na terenie Stanów Zjednoczonych (Chicago, Munster).

Żywy ruch pątniczy, zwłaszcza podczas odpustów, obserwuje się także do sanktuariów regionalnych czy lokalnych. Przybywają wówczas pątnicy na ogół z kilku sąsiednich dekanatów i ich liczba rzadko przekracza kilkanaście tysięcy osób. Największą frekwencję odnotowuje się na odpustach w Borku Starym (25 tys. wiernych), Starej Wsi (15 tys.), Limanowej (kilkanaście tys.). Duża liczba przybywających na odpust Wniebowzięcia w Borku z pewnością związana jest z odbywającą się tutaj od stuleci ceremonią Pogrzebu Matki Boskiej. Często przewodniczy jej jeden z biskupów przemyskich. Popularność Limanowej znacznie wzrosła po koronacji figury MB Bolesnej w 1966 r. i wybudowaniu na placu kościelnym tzw. małej kalwarii.

W ostatnich latach w regionie karpackim coraz silniej swoją obecność zaznaczają także sanktuaria związane z największymi w historii objawieniami Matki Boskiej przede wszystkim sanktuarium Matki Boskiej Płaczącej z La Salette w Dębowcu oraz sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej na Krzeptówkach. W Dębowcu obok kościoła z łaskami słynącą figurą MB Saletyńskiej znajduje się tzw. „kalwaria saletyńska”. Składają się na nią figury Maryi nawiązujące do objawienia z 1846 r. - Maryja płacząca, rozmawiająca z dziećmi i wznosząca się do nieba oraz krzyże ze stacjami drogi krzyżowej. Koronowana figura Maryi na Krzeptówkach jest pierwszą kopią Matki Boskiej Fatimskiej oficjalnie przywiezioną z Fatimy do Polski przez Prymasa St. Wyszyńskiego. Wydaje się, że ze względu na aktualność i ponadczasowość orędzi z Fatimy i La Salette sanktuaria te mają szanse szybkiego rozwoju i przekształcenia w ośrodki o znacznie większym zasięgu aniżeli obecnie. Niewątpliwy urok i siłę przyciągania mają Wiktorówki - sanktuarium położone w Tatrach, na wysokości 1150 m n.p.m., jedyne tego typu w Polsce. Poza głównym odpustem sierpniowym (15 VIII) kilka tysięcy górali wędruje tu również w noc Bożego Narodzenia na Pasterkę oraz w noc sylwestrową.

Zaprezentowany materiał pozwala stwierdzić, że Karpaty są niezwykle żywotnym regionem pielgrzymkowym. Na ogólną liczbę ponad 500 sanktuariów polskich 130 przypada na Karpaty. Wśród wiernych bardzo popularne są różne formy pielgrzymowania przede wszystkim do sanktuariów maryjnych. Oceniając zarówno wielkość ruchu pielgrzymkowego do poszczególnych ośrodków, jak i ich zasięg oddziaływania już od połowy XVIII wieku zdecydowanie wyróżnia się Kalwaria Zebrzydowska, która w 2 połowie XIX wieku urosła nawet do rangi ośrodka międzynarodowego. Rocznie przybywa tutaj ponad 800 tys. pątników i turystów, podczas gdy w pozostałych największych sanktuariach karpackich liczba ta nie przekracza 200 tys. wiernych. Także obrzędowość kalwaryjna, przede wszystkim Misterium Męki Pańskiej oraz Pogrzebu i Triumfu Matki Boskiej, nie mają sobie równych w omawianym regionie. Jak już zaznaczono w tej pracy, w Karpatach silny jest regionalizm kultowy - górale żywieccy pielgrzymują głównie do Rychwałdu, mieszkańcy Tatr na Wiktorówki, Podhale do Ludźmierza, mieszkańcy Ziemi Sądeckiej do Nowego Sącza, mieszkańcy Bieszczad do Jasienia. Natomiast do sanktuarium kalwaryjskiego - przed cudowne oblicze

Matki Boskiej oraz na dróżki Pana Jezusa i Maryi - od wieków pielgrzymują wszyscy wierni regionu karpackiego.

Przypisy:

- ¹ M. Eliade, *Traktat o historii religii*, Łódź 1993, s.97-98.
- ² Jest to fragment przemówienia papieża Jana Pawła II wygłoszonego 7 IX 1986 r. na Mont Chetif w Alpach,(w:) *Królowa Tatr*, Poznań 1987, s.7.
- ³ Zostaną tutaj jedynie zasygnalizowane najważniejsze wydarzenia związane z ruchem pątniczym do Kalwarii Zebrzydowskiej, mające istotny wpływ na wyjątkową pozycję tego sanktuarium wśród ośrodków pielgrzymkowych w Karpatach Polskich.
- ⁴ *Historia Calvariae seu ... descriptio situs, foundationis, privilegiorum... Conventus Zebrzydoviensis... collecta anno Domini 1613, 1600-1904*, s.59-60, Archiwum Prowincji Ojców Bernardynów w Krakowie. Sygn. IV-a-1.
- ⁵ Źródło: patrz przypis 4, s.94-95.
- ⁶ Źródło: patrz przypis 4, s. 99.
- ⁷ H.E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska.Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich dróżek*, Kalwaria Zebrzydowska 1987, s.239.
- ⁸ P.H.Pruszcz, *Morze Łaski Bożej, które Pan Bóg w Koronie Polskiej, po różnych miejscach przy obrazach Chrystusa Pana i Matki Jego wylewa*, Kraków 1662.
- ⁹ B. Kumor, *Austriackie władze zaborcze wobec kultu Królowej Polski i pielgrzymek na Jasną Górę (1772-1809)*, „Studia Claromontana”, T.1, 1981, s. 83-84.
- ¹⁰ Patrz: W. Murawiec OFM, *Biskup krakowski Albin Dunajewski i sprawa tzw.pątnictwa narodowego w drugiej połowie XIX wieku*, „Przegląd Kalwaryjski”, 1995, nr 1, s.18-19.
- ¹¹ Źródło: patrz przypis 4, s.446.
- ¹² Źródło: patrz przypis 4, s.507-512.
- ¹³ Źródło: patrz przypis 4, s. 450-451.
- ¹⁴ Źródło: patrz przypis 7, s.116.
- ¹⁵ Źródło: patrz przypis 4, s.472-473.
- ¹⁶ A. Hoppe, *Des Österreichers Wallfahrtsorte*, Wien 1914, s.56.
- ¹⁷ S. Beissel, *Wallfahrten zu Unseren Lieben Frau in Legende und Geschichte*, Freiburg 1913.
- ¹⁸ Patrz: A. Ormanty, *Kalwaria - ośrodkiem ruchu pielgrzymkowego*, (w:) *Współczesna turystyka pielgrzymkowa* (Polsko- francuskie seminarium turystyczne w Częstochowie - 26-27 IX 1994 r.).
- ¹⁹ Patrz: *Kalwaria Zebrzydowska. Sanktuarium i miasto*, Kalwaria Zebrzydowska 1994, s.16-18.
- ²⁰ Źródło: patrz przypis 7, s.243-244.
- ²¹ Patrz: J.S. Barcik, *Kalwaria Pałacowska*, Warszawa 1985.
- ²² Księga pielgrzymek. Archiwum klasztoru OO. Franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej.
- ²³ Informacje zebrane przez autorkę podczas pobytu w Kobylance w sierpniu 1993 roku.
- ²⁴ Źródło: patrz przypis 8.
- ²⁵ Według relacji ks. prałata St. Lisowskiego z kolegiaty św. Małgorzaty w Nowym Sączu

(sierpień 1994 r.).

²⁶ Patrz: ks. St. Maślak, Brzezna: *Pan Jezus Frasobliwy*. „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 1983, T.XIII, s. 99-100.

²⁷ Patrz: Br. Natoński, *W setną rocznicę koronacji obrazu Zaśnięcia i Wniebowzięcia NMP w Starej Wsi (1877-1977)*, „Nasza Przeszłość”, t.51, s.119-141.

²⁸ Źródło: patrz przypis 4, s.510-512.

²⁹ Patrz: O. St. Stańczyk, *Tuchów*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 1983, T. XIII, s. 302.

³⁰ Źródło: *Historia Koronacji Obrazu MB Pocieszenia w Nowym Sączu*. Oprac. ks. T. Michalik SJ, Nowy Sącz 1964, Archiwum Klasztorne OO. Jezuitów w Nowym Sączu.

³¹ Patrz: B. Gładka, *Ludźmierz - ośrodek kultu religijnego*, praca magisterska, Inst. Geografii UJ, Kraków 1992, s.91.

³² Patrz: przypis 7, s.107.

³³ Źródło: patrz przypis 31.

Źródła:

Arch. Prow. OO. Bernardynów w Krakowie

Sygn. IV-a-1 *Historia Calvariae seu... descriptio situs, foundationis, privilegiorum... Conventus Zebrzydoviciensis... collecta anno Domini 1613, 1600-1904.*

Sygn. IV-a-3a *Księga Pamiątkowa ... klasztoru OO. Bernardynów , zaczawszy od 300-letniego jubileusza założenia Kalwarii Zebrzydowskiej, 1900-1939.*

Literatura:

Barcik J.S. OFM Conv., 1985

Kalwaria Paclawska, Akad. Teol. Katol., Warszawa.

Gładka B., 1992

Ludźmierz - ośrodek kultu religijnego, praca magisterska, Inst. Geografii UJ, Kraków.

Jackowski A., 1991

Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce, Instytut Turystyki, Warszawa.

Jackowski A., 1995

Ośrodki kultu religijnego, (w:) *Karpaty*, pr. zb. pod red. J. Warszubińskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Kalwaria Zebrzydowska. Sanktuarium i miasto, 1994

Kalwaria Zebrzydowska. Sanktuarium i miasto, „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska.

Kumor B.ks., 1981

Austriackie władze zaborcze wobec kultu Królowej Polski i pielgrzymek na Jasnej Górze (1772-1809), „Studia Claromontana”, T.1.

Murawiec W. OFM, 1995

Biskup krakowski Albin Dunajewski i sprawa tzw. pątnictwa narodowego w drugiej połowie XIX wieku, „Przegląd Kalwaryjski”, nr 1.

Pruszcz P.H., 1662

Morze Laski Bożej, które Pan Bóg w Koronie Polskiej, po różnych miejscach przy obrazach Chrystusa Pana i Jego Matki wylewa, druk. dziedziców St. Leszczewskiego, Kraków.

Sanktuaria Diecezji Tarnowskiej, 1983

Sanktuaria Diecezji Tarnowskiej, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, T. IX.

Wyczawski H.E., 1987

Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich drózek, „Calvaria-num”, Kalwaria Zebrzydowska.
Zaleski W. SDB, 1988

Sanktuaria polskie. Katalog encyklopedyczny miejsc szczególnej czci, Osób Trójcy Przenajświętszej, Matki Bożej i Świętych Pańskich, Oprac.M.J. Lempiccy, Wyd. Salezjańskie, Warszawa.

Z dawna Polski Tyś Królową..., 1990

Z dawna Polski Tyś Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717-1990, Siostry Niepokalanki, Szymanów.

A Comparison Between Kalwaria Zebrzydowska and Other Pilgrimage Centres in the Polish Carpathians

(SUMMARY)

The Carpathian area is special among the other regions of Poland for its old traditions for pilgrimages (some going back even to the 11th and 12th centuries), and for its particularly dense network of pilgrimage centres. There are now about 130 such places of public worship here, and 80% of them are associated with devotion to Our Lady. But of the 130, only Kalwaria Zebrzydowska may be said to be of national, or even international, significance. Founded by Mikołaj Zebrzydowski in 1602 as Poland's first 'Calvary' reminiscent of the holy places of Jerusalem, from the very outset Kalwaria Zebrzydowska was the destination for streams of pilgrims. The pilgrimages increased after 1641, when the miraculous picture of the Madonna and Child was installed in the Priory Church. In the most recent times the annual figures for pilgrims and tourists visiting Kalwaria Zebrzydowska have been in the 800 thousand - one million range, mainly during Holy Week for the Mysteries and for the festivities connected with the Assumption of the Blessed Virgin Mary.

The religious shrines important locally in the Polish Highland area, alongside Kalwaria Zebrzydowska, include places like Kalwaria Paławska, Tuchów, Ludźmierz, Wiktorówki, Nowy Sącz, and Rychwałd. This article presents the significance of Kalwaria Zebrzydowska with reference to the other local sanctuaries, both the ones for devotion to Jesus and the Marian ones.

There are well over a dozen 'Jesus' sanctuaries in the Polish Carpathians (about 10% of the total), and the noteworthy ones, apart from Kalwaria Zebrzydowska, include Kalwaria Paławska, the Shrine of the Crucifixion at Kobylanka, and the Shrine of the Transfiguration at Nowy Sącz. The others are merely local in importance. In addition at Dębowiec near Jasło there is a 'La Salette Calvary' associated with the Shrine of the Weeping Virgin Mary. Kalwaria Zebrzydowska also holds a special position among the shrines of Our Lady. The miraculous image, which is a 'weeping' painting, has been the focus of devotion for many centuries now. Over 200 thousand pilgrims attended the Coronation ceremony in 1887. At present over 100 thousand come for the August celebrations marking the Feast of the Assumption. None of the other Carpathian shrines can compete in terms of numbers of pilgrims.

In view of its long history and tradition, its geographical position, and its highly idiosyncratic nature, Kalwaria Zebrzydowska exhibits features which are distinctly supradiocesan in character. It is not only the chief sanctuary in the Archdiocese of Cracow, but also the major religious shrine in the Carpathians and second in Poland only to Jasna Góra at Częstochowa.